

bunu haklı bir sebep kabul ederek Nehrevan üzerine yürüdü ve Râsibî, Nehrevan'da meydana gelen şiddetli savaşta öldürüldü (9 Safer 38/17 Temmuz 658).

BİBLİYOGRAFYA:

Belâzûrî, *Ensâbü'l-eşraf*, Süleymaniye Ktp., Reisülkütâb, nr. 597-598, vr. 196^a-197^a; Dîneverî, *el-Ahbarü'l-tuvâl* (nşr. Abdülmün'im Âmir), Kahire 1960, s. 202, 203, 205; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. Zekî Mübarek—Ahmed Muhammed Şakir), Kahire 1355-56/1936-37, II, 891-916, 917, 947; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, I, 3363 vd., 3368-3369, 3382, 3443; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1384-85/1964-65, II, 404, 405; III, 47, 191; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, Köprülü Ktp., nr. 1172-1175, II, vr. 18^a-b; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, III, 335-339, 346, 427, 481; Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer*, DTCF Ktp., İsmâil Sâib, nr. I/1568, vr. 26^a-28^a; Kalhâtî, *el-Keşf ve'l-beyân*, British Museum, Oriental, nr. 2606, vr. 99^a, 100^a, vd. 106, vd.; J. Wellhausen, *el-Havâric ve's-Şi'a* (trc. Abdurrahman Bedevî), Kahire 1958, s. 39 vd.; E. Ruhi Fiğlalî, *İbâdiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 64-66, 68, 84, 85; M. Th. Houtsma, "Abdullah", *İA*, I, 44; H. A. R. Gibb, "Abd Allâh b. Wahb", *El'* (İng.), I, 54.

ETHEM RUHİ FİĞLALİ

ABDULLAH b. YÂSİN

(عبدالله بن ياسين)

Abdullâh b. Yâsîn el-Cüzûlî
(ö. 451/1059)

Murâbitlar Devleti'nin kurucusu.

Annesi, Büyük Sahra ile Fas sınırlarında yaşayan Cüzûle (Küzûle) kabilesine mensup olduğu için el-Cüzûlî (el-Küzûlî) nisbesini almıştır. Kâdî İyâz, onun da Berberî Cüzûle kabilesi içinde doğduğunu kaydeder. Kurtuba'da başladığı tahsilini, Dârülmurâbitîn adıyla ilk ribât'ı kurmuş olan fakih Veccâc b. Zellû (Zelvî) el-Lamî adlı bir âlimin yanında Sus'ta tamamladı. Bir süre sonra Cüdâle kabilesi reisi Yahyâ b. İbrâhim'in (bazı kaynaklara göre ise aynı kabileden Cevher b. Sakkum'un) daveti üzerine, Kayrevanlı fakih Ebû İmrân el-Fâsî'nin de tavsiyesiyle hocası tarafından, Büyük Sahra'nın güneyinde yaşayan ve kelime-i şehâdet dışında din konusunda bilgileri olmayan Sanhâce Berberî kabilelerine İslâmiyet'i öğretmek üzere gönderildi.

İslâmî bilgilere vâkıf, cesur ve kültürlü bir insan olan Abdullah, Yahyâ b. İbrâhim ile beraber Sanhâce'nin Cüdâle kolunun oturduğu bölgeye giderek İslâm'ın temel esaslarını anlatmaya baş-

layınca büyük bir tepki ile karşılaştı. Burada Cüdâle kabilesine mensup iki asilzade Ayâr ile Takkû'nun başlattığı isyana katıldığı için Cevher b. Sakkum'u idam ettirdi. Namaz kılmayı ve zekât vermeyi kabul eden halk kıyas, recm ve hırsızlık sebebiyle el kesilmesi gibi cezaları reddediyordu. Burada olumlu bir sonuç elde edemeyince, İslâmiyet'i öğretmek için daha sonra Lemtûne kabilesine gitti, fakat orada da aynı tepkiyi gördü; bunun üzerine onlarla mücadele etmeye karar verdi. Ancak ciddi bir muhalefetle karşılaşınca Lemtûne kabilesi reislerinden Yahyâ b. Ömer, kardeşi Ebû Bekir b. Ömer ve diğer arkadaşlarıyla birlikte Senegal'deki bir adaya sığındı; burada dinî-askerî maksatla bir tekke (ribât) kurdu. Bu ribât dolayısıyla Abdullah'ın adamlarına ve onların gayret ve faaliyetleri sonucu kurulan yeni devlete Murâbitlar (Murâbitûn) denildi. Abdullah burada özellikle Lemtûne'ye mensup çok sayıda mücahidi eğitip müstakbel cihad hareketleri için güçlü birer savaşçı olarak yetiştirdi. Murâbitlar'ın askerî disiplin altında eğitildiklerini duyan binlerce kişi buraya gelmeye başladı. Abdullah, sayıları 30.000'i aşan bu mücahidler sayesinde aralarında Cüdâle ve Lemtûne kabilelerinin de bulunduğu Sanhâceliler'i itaat altına aldı. Kendisi dinî lider olarak otoriteyi elinde tutmakla beraber ordunun başına kabile reislerinden Yahyâ b. İbrâhim'i, daha sonra da Yahyâ b. Ömer'i getirdi.

Sicilmâse Hâkimi Mes'ûd ez-Zenâtî'nin zulmünden bıkan âlimler Murâbitlar'dan yardım istediler ve onları Sicilmâse'yi fethetmek üzere harekete geçiren Abdullah b. Yâsîn, Yahyâ b. Ömer'le birlikte burayı ele geçirerek Mes'ûd ez-Zenâtî'yi öldürdüler ve şehirdeki bütün eğlence yerlerini tahrip ettiler (445/1053-54). Sicilmâse bu tarihten itibaren bağımsızlığını kaybetmekle beraber zaman zaman mahallî ayaklanmalara sahne oldu. Yahyâ b. Ömer'in şehid olması üzerine yerine "emîrül-müslimîn" unvanıyla Ebû Bekir b. Ömer getirildi (447/1055-56). Ebû Bekir derhal kuzeye doğru fetihlere başladı ve ilk hedefi Fâtımîler'in küçük bir Şii prenslik kurdukları Sûs oldu. İyi bir kumandan olarak yetiştirdiği amcazadesi

Yûsuf b. Tâşfîn ile birlikte şehri Ali b. Abdullah el-Becelî'nin elinden aldı ve Şîlîğin yerine Mâlikî mezhebinin esaslarını hâkim kıldı (448/1056-57). Murâbitlar bu tarihten itibaren Mağrib'e girdiler ve Masmûdîler'in idaresindeki Ağmat'ı zaptettikten sonra Gana Krallığı'nın topraklarına hücum ederek bugünkü Tagan'ın güneyinde yer alan Avdagost'u ele geçirdiler. Der'a (Dra'a) ve Tedlâ'yı (تدلا) da aldıktan sonra 1059 yılında putperest Bergavâta kabilesinin hâkimiyetindeki Tamesna üzerine yürüdüler. Abdullah b. Yâsîn bunlarla yaptığı savaşlardan birinde yaralandı ve 8 Temmuz 1059 tarihinde Tamesna yakınlarında öldü. Cenazesi, Kerîfle adıyla bilinen yüksek bir yere defnedildi. Kabirinin yanında yapılan mescid bugün hâlâ ayaktaadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik* (nşr. Ahmed Bûkeir Mahmûd), Beyrut 1387/1967, II, 780-782; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, IX, 619-621; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. Hüseyin Nassâr), Kahire 1403/1983, XXIV, 253-261; İbn Haldûn, *el-İber*, Bulak 1284 — Beyrut 1399/1979, VI, 182 vd.; [Müellifi meçhul], *el-Hulelû'l-meşîyye fî zikri'l-aşbârî'l-Merrâkûşîyye* (nşr. Süheyl Zekkâr—Abdülkâdir Zimâmel), Rabat 1399/1979, s. 19-23; C. E. Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi* (trc. Erdoğan Mercil—Mehmet İpşirli), İstanbul 1980, s. 34-35; Charles André Julien, *Histoire de l'Afrique du Nord: Tunisie-Algérie-Maroc*, Paris 1980, II, 78-81; Hasan İsâ Abdüzzâhir, *ed-Da'vetü'l-İslâmiyye fî garbi lfrîkiyya ve kıyâmi devleti'l-Fulânî*, Riyad 1401/1981, s. 82-89; H. İbrâhim Hasan, *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1982, IV, 283, 292, 312-315, 438, 448, 456; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-Mağrib fî'l-'asri'l-İslâmî*, İskenderiye 1982, s. 607-622; Ziriklî, *el-A'lâm* (nşr. Zühayr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 144; J. Spencer Trimingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1985, s. 22, 25, 28-30, 45-55; İbrâhim Harekât, *el-Mağrib 'abre't-târîh*, Rabat 1405/1985, I, 158-160; Jamil M. Abun-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, London 1987, s. 80-83; Roger Tourniau, "North Africa to the sixteenth century", *The Cambridge History of Islam* Cambridge 1970, II/A, s. 222; H. T. Norris, "New Evidence on the Life of 'Abdullah b. Yâsîn and the Origins of the Almoravid Movement", *JAFr.H*, XII/2 (1971), s. 255-268; Ronald A. Mesier, "Quantitative Analysis of Almoravid Dinars", *JESHO*, XXIII (1980), s. 106-107; S. İbrâhim eş-Şeyhâlî, "'Abdullâh b. Yâsîn ve'l-hareketü'l-Murâbitiyye min hilâli Kitâbi'l-Medârik li'l-Kâdî 'İyâz", *Mecelletü Âdâbi'l-Mustansiriyye*, XI, Musul 1985, s. 319-332; E. Doutte, "Abdullah", *İA*, I, 44; Şinâsi Altundağ, "Murâbitlar", *İA*, VIII, 580-581.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN